Ner 22. 19 Lutego.

Rok 1829. Czwartek.

GONIEC KRAKOWSKI,

DZIENNIK POLITYCZNY, HISTORYCZNY i LITERACKI.

KRAKÓW

Dnia 18 *Lutego* 1829.

Od niejakiego czasu bawi tu młody fortepijanista Pan *Heller*, rodem z Pestu, mający mieć dopiero lat 14; który w trzech publicznych koncertach, dał dowody pięknych zdolności. Nielubiac szafować pochwałami, które częstokroć na naylepszey drodze będącą młodzież, zawodowi sztuk pięknych poświęconą, zamiast ku większey pracy unosić, w szkodliwe zarozumienie wprawiają; tyle tylko powiemy o Panu Heller: że talent jego, przy ciągłey pracy i wykształceniu gustu, zjedna mu w swoim czasie chlubne imie wyższego rzędu Artysty.

Młodzieniec ten, w towarzystwie swojego oyca, udaje się ztąd do Warszawy.

Artykuł nadesłany Wydawcom.

Dnia 9go b. m. przeniosła się do wieczności z żalem pozostałych dzieci, przyjaciół i krewnych JW. z Siemońskich Hrabina Bobrowska. Ciało iey powiezione zostało do ro-

dzinnego grobu hrabiów Bobrowskich do Andrychowa, gdzie naywięcey dobroczynności swoiey zostawiła śladów, będąc Panią tego ludnego miasta i dóbr do niego należących, gdzie w kościele przed Bogiem zanosiła skryte modły, za pomyślność dzieci swoich, które uszczęśliwiać umiała, i które ią nawzajem uszczęśliwiały, za nayukochańszego męża, którego przed kilku miesiącami utraciła; tam zawsze życzyła sobie, obok zwłok jego bydź pochowaną.

Żadna matka nie może się pochlubić z większemi nad te, które ta Pani posiadała cnotami; żadna żona z stalszém do męża przywiązaniem i wiernością; żadna przyjaciołka i krewna z większą stałością i szczerością, w przyjaźni dowodach; a dobroczynność utraciła z iey śmiercią, to serce czułe i pełne miłości bliźniego, które zdawało się bić tylko dla samey cnoty.

XXII. BULETYN

NOWOŚCI POLITYCZNYCH.

ROSSYA. *Teatr Woyny.* Dziennik odeski z dnia 4 Lutego, zawiera nestępującą urzędową wiadomość od woyska przeciw Turcyi działającego: » Marszałek hr. Witgensztein otrzymał rapport urzędowy, że mała warownia *Kale*, pomiędzy Turno i Nikopolem leżąca, przez dwie brygady dywizyi 5tey piechoty, pod rozkazami jenerała majora Malinowskiego, szturmem zdobyta została. Dział 32 wielkiego kalibru, 5 chorągwi, 400 jeńców, między któremi znayduje się Ibrahim basza były dowódzca Sylistryi, z całym swoim orszakiem; są trofeami tego szczęśliwego dnia i tego świetnego zwycięztwa.

» Jenerał major Malinowski, w tym samym czasie opanował przedmieście Turno, które spalił, — a mieszkańców zmusił szukać schronienia w sameyże twierdzy. »

PORTUGALLIA. *(Z Paryża d. 3 Lutego.)* Nadeszła tu dziś urzędowa wiadomość, poprzedzona depeszą telegraficzną z Brestu: że dnia 30 St. przybyły tam angielskie okręty przewozowe *Lyra*, *Minerwa i Zuzanna*, tudzież rossyjski *Chrystyna*, maiące na swym pokładzie dywizyą wychodniów portugalskich 630 ludzi pod jenerałem Saldanha. *) Wyprawa ta, która opuściła Plimut 6 St., chciała wyładować na wyspę Terceira, i już zbliżyła się do przystani tamteyszey *Islada Braga*, lecz dwie fregaty angielskie niedopuści-

(*) Patrz w Nrze poprzednim Gońca pod tymże artykułem. P. R.

ły tego zbroynie, dawszy natychmiast do nich ognia, bez żadnego poprzedniczego ostrzeżenia. — Jeden człowiek zabity, drugi raniony został. — Poczem wzwyż rzeczone cztery okręty, pod eskortą obu angielskich fregat, wrócone zostały do przylądka *Finisterre*, skąd 29 Stycznia obróciły się do Brestu, gdzie dla braku żywności zawinęły. — Natychmiast rząd francuzki wydał rozkaz prefektowi morskiemu, aby rzeczonym okrętom i na nich znaydującym się Portugalczykom, dać spieszną pomoc we wszystkiem. —

Dziennik Sporów z d. 4 Lutego do powyższych wiadomości, dodaie z listu prywatnego z Brest pod d. 31 Stycznia, między innemi: że d. 16 St. o świecie pomienione okręty przybliżywszy się do Terceiry, gdzie wyładować miały zamiar; kiedy już wpływały do portu, spostrzegły dopiero dwie pomienione fregaty, które dotąd mgła zakrywała przed niemi. Mniemaniem iuż ich było, że im nic nieprzeszkodzi wylądować. Lecz naraz ogień artylleryi z fregat angielskich stojących w porcie *Jslada Braga*, bez żadnego poprzedniczego ostrzeżenia, otworzył im dopiero oczy. Godną uwagi iest rzeczą, iż anglicy wymierzyli swoie wystrzały na ten iedynie okręt, na którego pokładzie znaydował się ieneral *Saldanha*. — Kapitan angielski na uczynione sobie w tey mierze zapytanie, dał tylko zimną odpowiedź, że taki ma rozkaz od swego rządu. — Poczem ienerał Saldanha oświadczył, że się udaie do Francyi.

Za przybyciem do Brestu, wysłał zaraz synowca i razem pierwszego swego adjutanta, (który tey chwili przybył do Paryża) z depeszami do PP. Palmella i Barbacena do Londynu, dla doniesienia im o powodach, które go zniewoliły udania się do Francyi. (*)

PRAWA KARDYNALNE
Wielkiey Brytanii.

Ustawy W. Brytanii do siedmiu jedynie odnoszą się zasad. Pierwszą i naydawnieyszą ustawą jest list Henryka I. wolność i swobody narodowi angielskiemu nadaiący, któren *Charta libertatum*, *Charter*, *karta swobód*, nazywają.

Drugą z kolei iest: *Magna Charta*, *karta wielka*, ustawa za celnieysze i naypierwsze prawo uważana, która

(*) Zdaie się, że ten wypadek, był przyczyną owego uzbroienia i wyprawy czterech okrętów wojennych z Lizbony, o których donieśliśmy w poprzednim Gońcu.

za króla Jana nastała i przez następców nietylko zatwierdzoną, ale i uzupełnioną była.

Petition of rights, prożba o prawo; jest to uchwała parlamentu przez Karola I w 1628 r. zatwierdzona, która zniesła nietylko wiele nadużyciów i więzień, ale co większa stanowi trzecią ważną ustawę swobód angielskich; dała albowiem początek aktowi *Habeas corpus* od początkowych słów, tak nazwanemu, w skutek którego, gdyby ktokolwiek miał bydź aresztowanym bez widocznych powodów; — albo musi bydź niezwłocznie puszczony, albo natychmiast przed sąd stawiony i słuchany. Wychodzi na znajome *neminem captivabimus.*

Declaration of rights, Oświadczenie prawa, — stanowi czwartą zasadę kardynalną przez Wilhelma III dla otrzymania korony 1689 przyiętą. Są to niejako *Pacta Convenia.*

Nakoniec trzy akta, co do *Sukcessyi* z 1701 i 705 *Połączenia* czyli *Unii Szkocyi* 1707 i *Jrlandyi* z 1801 roku, są powyższych zasad uzupełnieniem.

Podział Stanów.

Z zasad tych wypływa podział stanów w Anglii na dwa; to jest: na wyższy *szlachecki* (nobility) i *gminny*, do którego i niższa szlachta należy. Xiążęta, margrabiowie hrabiowie, (Earl) podhrabiowie i baronowie, do wyższego stanu liczą się, i wszyscy w ogólności *lordami* czyli *panami* nazywani, są zarazem *Parami Państwa*, czyli *Baronami Parlamentu* (Barons of Parlament); — dla tego te wszystkie osoby wyższego stanu *Baronami* także tytułują.

Gentry, gentlemen, szlachetnemi, sławetnemi, — nazywają się wszyscy majętnieysi rzemiosłem nietrudniący się, kupcy sklepów otwartych nieutrzymujący, — uczeni, synowie młodsi wszystkich lordów, (naystarszy albowiem syn dziedziczy jedynie tytuły po oycu.) — Włościanie równie jak niższa klassa mieszczan pospólstwo stanowi, pierwsi atoli pod imieniem *dzierżawców* (farmers) uchodzą.

PARLAMENT.

Wszystkie w ogólności władze w Anglii do trzech ograniczają się, to iest: *prawodawczey, wykonawczey i sadowey.* Stanowienie praw równie jak podatków do obywateli należy, i to przez swoich umocowanych namiestników czyli *reprezentantów*. — Ci to formują seym czyli *Parlament*, do którego należy dom gminny i dom szlachecki czyli lordów *House, Chamber of Commons.* — *Chamber of Peers* czyli

tak zwane Izby: *niższa i wyższa*, *gmin i parów*, po naszemu Poselska i Senatorska.

Izba niższa składa się z reprezentantów wybieranych po hrabstwach w Anglii, Wallii, Szkocyi i Irlandyi. Głosują na zgromadzeniach politycznych wedle dawnych zwyczajów właściciele ziemscy, to iest ci, którzy do 40 szyli: rocznego dochodu z ziemi maią; bądź też wyselani czyli delegowani z miast, miasteczek, akademiów i portów. Członków wszystkich reprezentacyi iest: z Anglii i Wallii 513.
ze Szkocyi . . 45.
z Irlandyi . . 100.

Może bydź obieranym na reprezentanta każden w wyższey Izbie niezasiadający, zacząwszy od naywyższey klassy ziemian czyli szlachty, aż do kupca i rękodzielnika idąc, byle tylko na delegowanego z hrabstwa równie jak z miasta 500 funtów szterlingów dochodu wykazał.

Wyższą izbę składa 377 członków, to iest:

Parów krwi królewskiey . .	7.
Xiążąt	18.
Margrabiów	14.
Hrabiów	95.
Pod-hrabiów	23.
Baronów	136.
Biskupów anglikańskich . .	26.
Pełnomocnych od Parówek państwa, to jest sukcessorek parów, którym służy prawo wyselania na seym zastępców	10.
Paziów szkockich czasowych .	16.
ditto irlandzkich dożywotnych	20.
Biskupów irlandzkich . .	4.

W liczbie tych parów w całey Anglii, iest 18 członków katolickich, to iest: 8 w Irlandyi, 2 w Szkocyi, a 8 w Anglii właściwey.

Lubo izby te rozstrzygaią i stanowią jako ciało prawodawcze w rzeczach prawa; jednakże decyzye ich obowiązują dopiero po zatwierdzeniu przez króla zapadłém; *Sankcya* ostateczna, jest przy królu.

MOWCY.

(*Speaker*), są to członki parlamentu w imieniu reszty członków szczgólniey przemawiaiący.— Równie wyższa jak niższa izba ma mowców swoich, których po odbytym zagajeniu seymu i przy sądzie obiera, równie jak i komissye

czyli komitety seymowe. Noszą przed niemi na wnijściu jak i wyiściu z posiedzeń berło. Wolno iednak mimo tych każdemu z członków głos zabrać, któren na piśmie przedstawiony jako proiekt do prawa, nazywa się *bill*. W głosowaniu, lordom służy wyłączne prawo, że przez zastępców, to jest *umocowanych* (*Proxies*) głosować mogą. Jeżeli *bill* przeszedł przez izby obiedwie, posełany nakoniec bywa do króla. — W izbie wyższey *lord kanclerz* właściwie mieysce mowcy sprawuje, iest on pieczętarzem państwa i pod obecność króla za baldakinem stawa, lub też obok panuiącego na worze bawełny (jest to godło handlu) siedzi. Stawiają przed nim pieczęć wielką państwa i srebrne wyzłocone berło.

Wybór mowcy przez izbę niższą, zależy od potwierdzenia samegoż króla; kandydatami na mowców są pospolicie prawnicy i biegli w rzeczach seymowych. Bez mowcy nic parlament nieprzedsiębierze, do tego nawet izba przymówienia swoie odsyła, równie jak podania i prożby. — Mowcy siedzą w pośrodku sali za stołem. Zatwierdzenie zaś odbywa się tak: Każden na mowcę powołany, udaje się niezwłocznie do króla, a przybywszy, uprasza o zatwierdzenie temi słowy: »*Aby gminy dopokąd trwać będą posiedzenia Parlamentu*, *przystęp do Króla miały*; — *aby im zdania własne z wszelką otwartością w izbach wynurzać wolno aby nakoniec wolnemi byli od wszelkich aresztów!*» — Co do zatwierdzeń królewskich, są na to formuły szczególne, i to w języku francuskim, pozostałe z czasów *Wilhelma Zwycięzcy*; i tak np. co do interessów powszechnych czyli bilu publicznego, *approbata* wyraża się słowy: *Le Roi le veut*, (Król tak chce.)— W prywatnych projektach *private Bill*: *Soit fait comme il est désiré*», (niech się stanie podług życzenia); co do skarbowych (money Bill) »*le Roi remercie ses loyaux sujets*, *accepte leur bénévolence*» — Król dziękuje wiernym poddanym i przyimuje ich życzliwość i t. d. — Jeżeli zaś żądanie izby niezgadza się z wolą króla, odmowna odpowiedź bywa w słowach: »*le Roi s'avisera*, Król zobaczy.»

Posiedzenie Parlamentu odbywa się w starym pałacu królewskim w Westminsterze w salach oddzielnych, lecz dosyć szczupłych. —

Trudno sobie wystawić do jakiego stopnia wrzawa, zgiełk i zamieszanie w obradach tuteyszych panować zwykły. Jedni wchodzą, drudzy wychodzą, tamci rozprawiaią lub umawiają się — inni znów klaszczą, sykaią: »*słuchaycie! słuchaycie!* wywołują; — tamci z nakrytemi głowy z dala od wszystkiego

drzymią, lub wzdłuż ławy rozciągnieni, śpią na piekne. — Obrady seymów naszych polskich, które nieraz niewiadomość cudzoziemska tak śmiesznemi, tak burzliwemi wystawiała, w porównaniu z angielskiemi parlamentami, bywały jeszcze wzorem przyzwoitości.

WŁADZA WYKONAWCZA.

W całém znaczeniu i mocy iest przy królu. Wypowiada woynę, stanowi pokóy, zawiera przymierza, rozdaje urzędy, godnościami zasczyca, ułaskawia. Flotta państwa uważaną jako własność króla. — Parlament w 1820 r. wyznaczył dla króla na utrzymanie dworu i dla wyższych urzędników państwa, rocznie 850,000, funt. szterl. ze skarbu angielskiego a 257,000 f. s. z Jrlandzkiego; prócz] dochodów pomnieyszych z lasów, zamków, portów, i t. d. ze Szkocyi i Kornwallii. — Pełnoletność następcy tronu iest lat 18. — Koronacye odbywane w opactwie westminsterskim przez arcybiskupa Kanterbury. — Sukcessya tronu spada na syna naystarszego i jego potomstwo w linii męzkiey. — Rejencyą na przypadek małoletności, król w testamencie ustanawia, lub też w potrzebie parlament.

WIELCY URZĘDNICY.

Siedmiu iest wielkich urzędników państwa, to iest: *Kanclerz*, razem pieczętarz, *Podskarbi* i *Lord prezydent* tayney rady, — *Lord pieczęci* tayney, — *Podkómorzy* dożywotni, — *Wielki Marszałek* dożywotni, i nakoniec *wielki Admirał*. *Ministrów* mianuie lub odwołuie król i są odpowiedzialni. — Sam zaś jako osoba święta, nikomu sprawy zdawać nie iest obowiązany.

Naywyższy rząd państwa całego stanowi *tayna rada, the privy concil*; do tey należą nie tylko xiążęta krwi królewskiey i wielcy dygnitarze państwa, ale nadto oba arcybiskupi i mowcy izby niższey, a nakoniec sekretarze rady w liczbie trzech. — Po miastach są prezydenci i ławnicy, pierwsi pod imieniem major, a drudzy mężów starszych *Aldermen* uchodzą. Major miasta Londynu, w czasie urzędowania iest *lordem*.

Te są głównieysze zasady formy rządu angielskiego czyli konstytucyi.

W Niderlandach chcąc bydź deputowanym potrzeba mieć lat 30 i nic więcey; gdy tym czasem w *Anglii* i maiątek jak widzieliśmy (to iest opłata podatków 24 szl:) i wiek to iest lat 21. są potrzebne. — We *Francyi* jako kraju ob-

szernym, i ludnym, potrzeba mieć lat 40. i opłacać 1000. franków prostego podatku. Warunki te we Francyi obowięzuiące, rozciągnione do dawnych czasów, odsunęłyby na zawsze od wyborów równie *Focyona*, *Epaminondesa* jak i *Fabrycyuszów*, *Kuriuszów*, *Cyncynatów*, *i t. p.*

Rozmaitości.

Dodatek do dziennika *Times* z dnia 19 Stycznia, był na arkuszu, maiącym 3. stopy 11. cali wysokości, (blisko dwa łokcie;) 3 stopy $1\frac{1}{2}$ szerokości; tak rozłożony na stole, służyć może za obrus na 8 osób. Złożony jest w czwórkę (*in quarto*) która ma 1 stopę i $11\frac{1}{2}$ cali wysokości, a 1 stopę i $6\frac{1}{4}$ cali szerokości. W arkuszu tym znayduie się 48 ściśle wydrukowanych kolumn, to iest na każdey stronnicy 6, każda kolumna ma 230 wierszy średniego pisma, a w wierszu 50 liter; zatem w całym dodatku jest ich 552,000. Porównywaiąc ten rodzay druku z średnią ósemką książek francuzkich, po 24 wiersze na stronnicę, zatym jeden dodatek gazety Times, wydałby dwa tomiki po 230 stronnic; zaś całoroczny zbiór gazety z takiemi dodatkami, gdyby codziennie wychodziły, wynosiłby 600 tomów średniey wielkości.

Niektóre pisma zarzucają P. *Scribe* sławnemu autorowi komedyi i wodwillów francuskich, że on skleja tylko roboty swych pomocników, i zato bierze pieniądze i oklaski. — Lecz jakim kolwiek sposobem dokazuje tych cudów, zawsze to za nim mówić będzie, że ma talent, choćby tylko sklejania cudzych utworów; gdyż widać z tego samego, iż ci utworcy, sami pomiędzy sobą nic podobnego skleić by niepotrafili, skoro się bez niego obeyść niemogą. — Ale czego też zazdrość niewymyśli?..

Wszakże i wielki Paganini znalazł świeżo jakiegoś krytyka w Peście, który w grze iego nic niesłyszał prócz pisku wróbli!..

UWIADOMIENIE.

Wyszło dziś z pod prassy pismo, pod tytułem: MIESZKANIEC KRAKOWA DO MIESZKAŃCA WARSZAWY; *którego nabydź można w drukarni Wydawców Gońca, i księgarni* D. E. Friedleina, *za cenę Złp.* 1

TEATR NARODOWY.

59. Dziś opera: *Nowe Krakowiaki.*

60. Jutro, zapowiedziany benefis Pana Nowakowskiego.